

Aslan AVŞARBEY
Mülkiye Başmüfettişi

Mizah İle İzah

Yazının başlığı Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, hatta Hacivat ile Karagöz gibi dilimize yerleşmiş “çiftlere” benziyor, değil mi? Hani, insan düşünüyor, yeni bir aşk mı doğuyor, ne? Yok, öyle değil... Kafiyele çok uygun bu iki kelimenin aslında sosyal alanda da ne kadar uyumlu olduklarına dair bir yazı olacak bu yazı.

Her ne kadar üniversitelerde okumuş da olsak, bazen birçok şeyi herkesin anlayacağı şekilde izah edemiyoruz. Ancak, okulda okumamış olan ve fakat hayatı okumuş olan bazı insanlar bunu çok basitçe açıklayabiliyorlar. Kısacık bir darbe mesel anlatıyorlar. Senin Meydan Larousse kadar uzatarak anlatmaya çalıştığın olayı “şak diye” özetliyorlar. Sen de “sap gibi” meydanda kalıyorsun.

İşte, izahın imdadına mizah yetişiyor orada. Mizah ile izah bir başka güzel oluyor. İşte bazı mütevazı örnekler:

Değişimin değişmeyen tek gerçek olduğundan hareketle, insan ve toplum hayatında, sosyal ve idari yapıda, kültürde makul süre ve şekillerde değişim kabul edilen ve hatta beklenen bir durumdur. Ancak bazı dönemlerde herhangi bir alanda çok hızlı ve dolayısı ile takibi ve uyumu güç değişimler yaşanmaktadır. Bu hususta akla ilk gelen teknolojik gelişmeler olmakla beraber, özellikle son 6-7 yıl içerisinde Türkiye’deki mevzuat alanında çok köklü ve karmaşık değişiklikler gerçekleşmiştir. Öyle ki, artık mevzuat değişikliklerini takip etmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Hatta 2011 yılındaki yetki kanununa dayanılarak çıkarılan KHK’lerden bazıları kendisinden birkaç gün önce yürürlüğe giren diğer KHK’yi değiştirerek bu anlamda bir rekora da imza atmıştır. İşte böyle bir ortamda yeni yürürlüğe giren ve ne zaman değişeceği belli olmayan her yeni mevzuatı -ister kanun, ister

KHK, ister yönetmelik veya ister diğer düzenlemeler olsun- takip etmek, okumak, anlamak ve en önemlisi uygulamak zorunda olan kamu görevlilerinin durumunu uzun uzun anlatmak yerine aşağıdaki anekdotu anlatmak yeterli olacaktır.

Masasında kitapların, evrakin arasında kaybolmuş, saç baş dağınık bir halde çalışan bir yöneticiyi ziyarete gelen arkadaşı, gördüğü durum karşısında şaşırarak “bu ne hal?” diye sorunca, yönetici kişi sitemkâr, kızgın ve bıkkın halde “Bir daha dünyaya gelirsem dünyaları verseler yönetici olmam” diye cevap vermiş. Arkadaşı merakla “ne oldu da böyle konuşuyorsun? Sen işini seven biriydin” demiş. Yönetici olan şahıs tarihe geçecek şu cevabı vermiş: “Kardeşim, bıktım bu her gün yeni bir mevzuat değişikliğiyle uğraşmaktan. Bir daha dünyaya gelirsem imam olacağım. Bak, bin beş yüz yıldır mevzuat hep aynı. Değişiklik yok. Bir kere iyice öğren, uygula gitsin.”

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bürokrasi en çok şikâyet edilen konulardan biridir. Teorik olarak bütün bürokratik işlemler ve yetkiler önceden belirlenmiş, her işin nasıl yapılacağı önceden tanımlanmış olsa da uygulamada “kazın ayağı öyle deşildir”. Bazen kurallara uymak işi içinden çıkılmaz hale getirdiği gibi, -suç oluşturmamak kaydıyla- bu kuralları bazen görmezden gelmek işin daha hızlı yapılmasına yardımcı bile olabilir. Türkiye’deki uygulamada, bir genel müdürden, bir validen veya herhangi bir üst yöneticiden bir talepte bulunduğunuzda, genel olarak, size bu işin nasıl olması gerektiği ve izlemeniz gereken süreç anlatılır. Yani, bir anlamda “bürokrasi” işletilir. Örneğin herhangi bir iş için gereken bir belgeyi almak için normal yolu izlerseniz, ortalama bir gününüz gider. Ancak, aynı işi

daha alt kademedeki birinden, mesela bir odacı veya “müstahdem”den isterseniz, o belgeyi doğrudan iki dakika içerisinde imzalanmış halde size teslim edebilir. Eh size bu kadar yardımcı olan birine de siz yardımcı olursunuz artık(!). Bu tür durumlarda kurala veya prosedüre bağlı olmak sizin amacınıza ulaşmanızı geciktirecektir. Bunun için bazen “çalıyı dolanmak” gerekir. Bu duruma uygun düşen bir olay şöyledir: Temel’i bir dairenin kapısına görevli olarak dikmişler. Temel kapıda nöbet tutuyor ama daireye gelen vatandaşlar doğrudan giriyorlarmış. Hasbelkader buraya işi düşen beyefendi, nezaket sahibi birisi kapıya yaklaşıp kapıda nöbet tutan birini görünce, onun işine hürmeten selam vermiş ve sormuş: “Girebilir miyim?”. Temel, yüksek perdeden cevaplamış: “Hayır!” Beyefendi şaşkın, kendisi Temel’le konuşurken bir yandan da yanından yöresinden geçip içeri girenleri işaret etmiş: “Ama herkes giriyor, bana neden hayır diyorsunuz?” Temel cevaplamış: “Ama onlar sormuyorlar ki!”

Her meslekte, bazı kişiler daha öne çıkıyorlar veya çıkmaya çalışıyorlar. O mesleğin görev alanına giren ve meslektaşlarının birçok tarafından aslında zaten yapılmakta olan işleri, sadece kendileri bu işi yapıyorlarmışçasına, sadece kendileri bu yöntemi keşfetmişçesine anlatıyorlar, hatta reklam yaparlar. Bu şekilde de insanların kendilerine hayranlık duymalarını ve saygı göstermelerini, ne kadar başarılı olduklarının anlaşılmasını ve terfi ettirilmelerini beklerler. Birileri de bu ihtiyacı memnuniyetle karşılar, onların ne büyük yönetici, alim, kaşif, vs vs olduğunu yağlandıra ballandıra anlatırlar. Alan razı, satan razı durumu. Oysa aynı işi belki çok daha başarılı şekilde yapan diğer meslektaşları bu kişilerin basındaki haberlerini, sağda soldaki dedikodularını büyük altından gülümseyerek izlerler. Biraz da burukturlar

aslında. Çoğu zaman bu kişilere müdahale etmezler, meslek ilkelerine aykırı bulurlar. Ama bu arada diğerleri meydana boş bulmanın da verdiği rahatlıkla neler yaptıklarını, yeni ne tür "buluşlar" gerçekleştirdiklerini anlatıp dururlar. Bu duruma denk düşen notumuz ise Amerika diyarından "twenty-dollar-bill testi" diye bilinen olaydır. Buna göre, bir ekonomist, kendisini ziyarete gelen arkadaşının yolda yirmi dolar bulduğunu söylemesi üzerine "mümkün değil" der, "yolda o kadar para olsaydı, biri mutlaka senden önce onu bulurdu."

Türk kamu yönetiminde yer alan ve aynı görevi yapan "meslektaşlar" arasında, konum ve görev itibarıyla aynı olmanın verdiği bir avantajla birbirlerini rahatça ziyaret etme geleneği vardır. Buna göre herhangi bir konumda görev yapan bir kişi, başka bir yerdeki aynı işi yapan kişiyi ziyarete gittiğinde son derece rahattır ve kabul edilmemek gibi bir kaygısı genelde yoktur. Bu sebeple bazen randevu almaya da gerek duyulmadan "meslektaş" ziyaretine gidilir. Bazen bu durumlarda sürprizle karşılaşabilmektedir. Bu durum her iki "meslektaş" için de sıkıntı yaratabilmektedir. Bu sebeple, durumu kurtarmak için "kıvrak" olmak gerekmektedir. Rivayet olunur ki, zamanın birinde bir vali diğer bir valiyi ziyarete gitmiş. Önceden randevu da alınmadığı gibi, ziyarete gelen vali, "meslektaş" olmanın verdiği rahatlıkla, kendisinin geldiğini haber vermek üzere içeri giren özel kalem müdürünün ardından makam odasına girmiş. Ziyaretçi valinin kendisinin peşinden içeri girdiğinden habersiz olan özel kalem müdürü, masa başında okumakta olduğu bir yazıdan başını kaldırmadan kendisini dinleyen valisine filan yerin valisinin ziyarete geldiğini söylemiş. Vali Bey de durumdan hoşnut olmadığını gösteren birkaç söz ile "beklesin biraz, işim var" demiş ve aynı anda başını kaldırınca özel kalem müdürünün ardında kendisini bekleyen ziyaretçi valiyi görmüş. Ok yaydan çıkmış olmakla birlikte, çevik bir hareketle yerinden kalkıp kollarını açarak "Vay! Sayın Valim, hoş geldin. Bu ne güzel sürpriz?" diye ziyaretçi valiyi karşılamış. Bir de özel kalem müdürüne kızmış, "ne diye bekletiyorsunuz?" diye. Özel kalem müdürünün bu olaydan alacağı ders çok. Aslında hem ziyarete gelen valinin hem de ziyaret edilen valinin de alacakları var tabii. Ama burada asıl hepimizin alması gereken bir başka ders var ki, bu her zaman işimize yarayacak bir

derstir. Anında "kıvrımay" bileceksin, hazır cevap olacaksın, yanında suçlu atabileceğin birisi her daim olacak. İşte burada bu olayı "izah"a yetişen "mizah" olayı ise şöyle: Bir marketin sebze-meyve satılan kısmında çalışan bir gence, iri yarı bir müşteri gelerek yarım karpuz satın almak istediğini söylemiş. Genç bunun mümkün olmadığını, öyle bir satış usullerinin olmadığını anlatmış. Ama adam ısrarla yarım karpuz istiyor, ikna olmuyormuş. Sonunda genç, durumu satış müdürüyle konuşacağını söyleyerek, müdürün odasına gitmiş ve içeri girince biraz da sinirli bir şekilde "Müdürüm, ayının biri geldi, illa karpuzun yarısını alacağım diye tutturdu" diye şikayetlerken, müdürün kaş göz işareti ile geriye dönünce, arkasından habersiz şekilde müdürün odasına giren "ayıyı" görmüş ve anında durumu kurtaracak sözü bulmuş: "Diğer yarısını da bu beyefendi almak istiyor."

Bürokrasinin iflah olmaz hastalıklarından birisi de, sorumluluk alanlarındaki yaşanan olumsuzlukları, yanlışları saklamaları, amirlerine ya da karar alıcılara bunları mümkün olduğunca "fark ettirmemeleridir." Öyle ki, bu bir silsile izleyerek en alttan en üste kadar birçok basamakta yaşanan bir tutumdur. Zira, amirler/üstler sorun getireni sevmeyiz! Onlar sadece olumlu şeyleri duymak isterler. İlçedeki bir köyde tarımla ilgili önemli bir sorun varsa memur bunu tarım müdürüne duyurmamaya, tarım müdürü kaymakama duyurmamaya, kaymakam valiye duyurmamaya, vali Ankara'ya duyurmamaya, hasbelkader Ankara'da biri duyarsa ilgili genel müdüre duyurmamaya, genel müdür müsteşara duyurmamaya, müsteşar bakana duyurmamaya (Bakan yardımcılarının buradaki durumu tartışmalıdır! Duyup duymamalarını kimin takdir edeceği belli değil), bakan da başbakanı duyurmamaya, her bir kademe fikir birliği etmişçesine basına duyurmamaya gayret gösterirler. Bu silsileyi bozan "çıkıntı" tipler olacaktır arada sırada, ancak bu durum genellemeyi engellemeyecektir. Aslında bu "duyurmama" gayreti iyi niyetlidir. Kendilerinin sorunu çözeceklerini varsaymalarından kaynaklanır(!). Ama millet de uyanıktır, baktılar ki normal süreç "bürokrasiye" takılıyor, açar telefonu vekile, gösterir gününü herkese! Bu tür durumlarda, genellikle sorumlu oldukları alanla ilgili amirlerin/üstlerin "Durum nasıl? Ne var ne yok?" şeklindeki sorularına, önce sağlıklarına

duacı olduklarını belirten girizgâhtan sonra her şeyin iyi ve kontrol altında olduğunu söyleyerek cevap verirler. Bu durumu mizahi olarak izah eden olayımız ise, gelecekte bu makamları doldurmaya aday uyanık bir "veletten." Dersleri ve okuldaki genel durumu çok iyi olmayan öğrenciye babası sormuş: "Sınıfta durumun nasıl oğlum?" Çocuk uyanık ve "kıvrak", yapıştırmış cevabı gayet sakince: "Çok iyi babacığım, en önde oturuyorum; hem pencerenin kenarındayım hem de sobanın dibinde."

Türkiye'de kamuda görev yapanların genel bir zaafı da yerli yersiz unvanlarını kullanmalarıdır. "Ben filanca kişiyim!" dediler mi, evvelallah açılmayan kapı, saygı göstermeyen âdemoğlu kalmaz yeryüzünde. Bürokrasimizin bu hastalığı bazen başlarına iş açmakta, belediklerinin aksine işlerini zorlaştırmakta, saygınlıklarını azaltmaktadır. Zaman zaman gündeme yansıyan "sen müdürsen ben de bakanım" türünden atışmaların yanında, yaşanan ilginçlikler "unvan-makam sahibini" zor durumda bırakmaktadır. Burada imdada yetişen mizahi izahımız ise iki tane. Birinci olayda; rivayet olunur ki zamanın birinde bir ilde valilik yapan birisini, bir akşam alkolü fazla kaçırınca hastanenin aciline götürmek zorunda kalmış korumaları. Tesadüfe bakın ki, aynı acil gözlem odasında başka bir vatandaş daha aşırı alkol sebebiyle gözlem altında tutuluyor ve sağlık durumu izleniyormuş. Her ikisi yan yana yatarken, biraz kendisine gelen vatandaş valiye ne iş yaptığını sormuş. "Ben bu ilin valisiyim" diye cevap alınca, şaşkınlıkla, biraz da külhanbeyce "Yavaş ol bakalım birader, bu zıkkımı biz de içiyoruz. İki kadeh atmayla ne çabuk kendini vali mi sanmaya başladın?" demiş.

Bu "unvan" kullanmanın ikinci ve daha çarpıcı mizahi örneği ise şöyle: Rutin bir trafik kontrolünde polisin durdurduğu "ensesi kalın" kişi polise çıkışarak sormuş: "Sen benim kim olduğumu biliyor musun?" Yıllarını bunların "kim olduklarını bilmekle" geçiren tecrübeli polis gayet sakin, elindeki telsizin mandalına basarak konuşmuş: "Merkez, trafik kontrolü için bir şahsı dururdum, kendisinin kim olduğunu bilmiyor, bana soruyor. Emirleriniz?"

Ez cümle:
Seviyorum bu mizah ile izahı.